
KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK

A HÁZRÓL – BACHELARD NYOMÁN*

HARKAI VASS ÉVA

A ház, mely Bachelard szerint „*a földtől az égig nő*”, egyetlen tér: az otthon tere. Ám tudjuk, átéltük, tapasztaltuk: a szüntelenül történő idő megsokszorozza egyetlen tereinket. Kezdetben volt a *szülői ház*, végső „*világba vetettségünk*” előtt a *bölcső*, az *ősi melegség, védelmezőink* tere, az otthon, mely *rejtekhely* is egyben, s máig úgy csukódik ránk, úgy zár magába, akár a *kagyló*. Majd a második ház, netán a harmadik. . . a sokadik. (Mindig rettegéssel gondoltam a hurcolkodásra. Testes szekrények mozdulnak ki helyükből, minket is kibillentve egyensúlyi helyzetünkből, biztonságunkból, a ház *ölebből, karjai közül*. Könyvespolcok sorai dőlnek, egyik a másik után. Ágyak türemlenek át szűk ajtófélfák között, reccsennek, beszorulnak. . .)

A ház egyetlen tér: az otthon tere. *Hely*, amelyet ha megnevezhetetlenül is, mégis oly biztos megérzéssel őrzünk önmagunk legmélyén, a tudat s az álmok, emlékek időtlenné kristályosodott rétegeiben. „*A tudatalatti valahol tartózkodik. (. . .) Lakása van*” – véli Bachelard. S ehhez még hozzáfűzi: „*a tudatalattinak jó lakása van, ahol boldog*”.

A ház egyetlen tér: az otthon tere. Honnan akkor az érzéki csalódás: miért történik meg velünk mégis, hogy ha erre gondolunk, nem csupán helyre gondolunk, hanem emlékezetünk az *idők* rétegeit fejt fel – többünkben a gyermekkorét. Talán mert máig a *bölcsőt, a védelmet, a rejtekhelyet* keressük: a végső „*világba vetettségünk*” előtti *ősi melegséget*, mely félelmeink között ránk csukódik, magába zár, akár a *kagyló*? „*Midőn új házukba régi otthonaink emlékei térnek vissza, a Mozdulatlan Gyermekkor földjére érkezünk*” – mondja Bachelard.

*Szövegemben a dőlt betűs részek a bachelard-i gondolatokat követik. Ezek és az idézetek A Tér poétikája (1958) című műből származnak (Gaston Bašlar: *Poetika prostora*, Beograd, 1969.). Elhangzott a szeptemberben megrendezett Kanizsai Írótábor tanácskozásán

Eddigi életem során három házhoz volt közöm. Az első a szülői otthon: a *Mozdulatlan Gyermekkor* tere.

Sűrűn áll a levegő a tavaszi kert felett, szabályos mértani testeket lehetne kiszakítani belőle. Mély délutáni árnyékban a ház kert felőli oldala. Itt kuksolok a fűvel benőtt kerti úton, hóvirágok, ibolyák között. *Anyagot* kell gyűjtenem! *Anyagot* a holt napi iskolai fogalmazáshoz. Miféle anyagot lehet itt gyűjteni?! Csupa konkrét dolog: nyílik a hóvirág, az ibolya, egyetlen bódító illat a kert, az ágyások közötti úton nőhet a fű. Mély délutáni árnyékban a ház, bent apa és anya pihennek ebéd után. S engem kiküldtek *anyagot* gyűjteni! De hát itt már nem lesz *anyag* a fogalmazáshoz!

A ház előtti almafa előtt állok. A bejárati ajtótól balra elárvult kovácsműhely. Főleg raktárként s padlásfeljáróként szolgál. Sötét, poros helyiség. Itt az embernek még gondolatai sincsenek. S mi köze mindennek a holt napi fogalmazáshoz?! Ekkor még azt sem tudom, hogy nagypapa gyakran itt fogadta Kukac Pétert, s ebédre hívta meg. Be-befordult Péter a sarki kovácshoz, ám máig sincs egyetlen képünk tőle, hiszen ezért az ebédért nem kellett festenie. A családot. Az almafát. A házat. A gazdasági udvart a ház és a kert között. Pedig fiatalon elhunyt nagynéném, ki olykor félénken s láztól fénylő, sötét szemekkel kitekint, sok festőt megigézne. . .

Hát hogyan lehet itt *anyagot* gyűjteni a fogalmazáshoz? „*Az emlékezés valódi házai, azok a házak, melyekbe álmaink vezetnek bennünket vissza (. . .), mindennemű leírásnak ellenállnak. Leírni őket annyit jelent, mint lehetővé tenni mások számára, hogy ide belépjenek. Lehet, hogy a jelenről mindent el lehet mondani, de a múltról?! Az ősi (. . .) háznak árnyékban kell maradnia*” – így Bachelard.

S már itt vagyok második otthonomban, mely a jelen, s az egykori kert cseresznyefájának gyökereibe nőtt bele. Másik házban, s mégis ugyanott. Itt már kezdettől fogva ismerek minden részletet, minden anyagot. A téglákat. A tetőszerkezet faillatát. A cserép porszagát. A víz ízét. A padlásszobák száraz nyári melegét. Sötétben is lejutok a lépcsőn, tudom, hol a forduló. Ez most az egyetlen tér. Amelyről állítólag már minden elmondható. Mégis tanácstalan vagyok. Mi az, ami elmondható? Itt minden történik velünk. Napról napra, folyamatosan, s ez így természetes.

. . . És van egy harmadik, amely a leállított jövő homályában lebeg: tetőlakás egy városi tömbház hatodik emeletén. Még nem vagyok ott. Ki tudja, ott lesz-e valaha is? S mi az, mi erről elmondható? Legfeljebb kérdezhető: lesz-e városi busz s üzemanyag, mely addig elvisz? Feljut-e a meleg a hatodikra? . . . Még oly távolinak érzem a városi zaj bachelard-i metaforáját is – az óceánzúgást: „*Ismeretes, hogy a város zajos tenger, sokszor elhangzott már, hogy Párizsban éjszakánként szüntelenül hallani a hullámok és a dagály moraját. (. . .) Ágyam egy hullámok közé vetett bárka. Az a váratlan fütty nem más, mint vitorlák közötti szél. Mérges lég árad minden irányból. S én, hogy bátorítsam magam,*

ezt mondom: látod, ladikod szilárd marad, kőhajódban biztonságban érezheted magad. Aludj, a vihar ellenére. Aludj a viharban. Aludj bátorságod bátyái között, légy boldog, hogy ember vagy, akit hullámok ostromolnak.

S így alszom el, így altat el Párizs zaja.”

De hol a tenger – a nem metaforikus –, amelyet magunkénak hittünk? S hol a biztonság? Meg tud-e minket is védeni az otthon a körülöttünk dúló viharban? Mondhatjuk-e, hogy lám, ladikunk szilárd marad, téglahajónkban biztonságban érezhetjük magunkat?

S a házat, mely az otthon tere, s mely együtt retteg velünk, ki védi meg? Nehogy túléljük házainkat!

Gergely Boriska jobbról az első